

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Власенко В. М. (Суми), канд. іст. наук;
Дегтярьов С. І. (Суми), канд. іст. наук;
Король С. М. (Суми), канд. політ. наук;
Куліш А. М. (Суми), д-р юрид. наук;
Лобко Н. В. (Суми), канд. іст. наук;
Нестеренко В. А. (Суми), канд. іст. наук;
Піскун В. М. (Київ), д-р іст. наук;
Рамач Я. (Нові Сад, Сербія), д-р іст. наук;
Семенов В. М. (Суми), канд. наук з держ. упр.;
Теліженко Л. В. (Суми), д-р філософ. наук.

Видання рекомендоване до друку рішенням вченої ради
юридичного факультету Сумського державного університету
(протокол № 8 від 02.04.2015 р.)

Суспільно-політичні процеси на українських землях: історія, проблеми, перспективи : зб. матер. III Всеукр. наук.-практ. конф. : у 2 част. (Суми, 17 квітня 2015 р.) / ред. колегія : В. М. Власенко, С. І. Дегтярьов, С. М. Король та ін. – Суми : Сумський державний університет, 2015. – Ч. 1. – 116 с.

До збірника увійшли наукові статті та повідомлення викладачів, студентів, учених та аспірантів ВНЗ і наукових установ, виголошені в рамках III Всеукраїнської науково-практичної конференції «Суспільно-політичні процеси на українських землях: історія, проблеми, перспективи» (Посвідчення УкрІНТЕІ № 758 від 12 грудня 2014 р.), присвяченої актуальним питанням суспільно-гуманітарних наук.

ПЕТРО МОГИЛА В УКРАЇНСЬКІЙ ІСТОРІЇ

Цього року, як відомо, виповнюється 400 років Києво-Могилянській академії – фактично найстарішому вищому навчальному закладу України. Її створення та розвиток припали на той час, коли в українському політичному, церковному та культурно-духовному середовищі зростала ціла плеяда відомих діячів. Серед них, безперечно, особливе місце зайняв Петро Могила (1596-1647 рр.). Він був одним з п'яти синів молдавського господаря Симеона Могили, чий рід перебував у кровнородинних зв'язках з польською аристократією. Протягом всього свого існування династія Могили доповнювала ці зв'язки політичними і господарськими. Початкову освіту П.Могила отримав у Львівській братській школі, потім продовжив навчання у Польщі (Академія в Замості), Нідерландах та Парижі. Вільно володів грецькою мовою та латиною, швидко опанував богословську науку. Служив у гетьмана С.Жолкевського, згодом у Я.К.Ходкевича, а також займався господарськими справами у своїх маєтках. Брав він участь і у військових справах, зокрема в обороні Хотина. Здібності молодого П.Могили були настільки різнобічними і припали до душі короля Сигізмунда III, що той рекомендував його на молдавський трон. Однак місцева знать відмовилася прийняти пропольського володаря. Тоді Петро Могила вирішив зробити кар'єру священика. 1627 р. у 31-річному віці він стає архімандритом Печерської лаври, а через п'ять років – митрополитом Київським. З цього часу Петро Могила стає однією з ключових фігур українського громадського, церковного і політичного життя.

Політичні погляди П.Могили лежали, насамперед, у площині теоретичного вирішення співвідношення інституцій держави і суспільства, які він не відокремлював одне від одного. Держава, на думку П.Могили, виникає з необхідності забезпечення природних потреб людей жити в мирі та злагоді на основі загальних норм. Тому держава – це така суспільна інституція, яка покликана створювати закони, на їх основі організовувати господарське, політичне, культурне і побутове життя країни. Держава також має дбати про безпеку громадян, піклуватися про навчання та виховання. Однак вона буде це робити лише в тому випадку, коли твердо спиратиметься на підтримку суспільства, своїх громадян. Тому П.Могила вбачав прямий зв'язок сили і величі держави з організованістю і єдністю народу.

Займаючи найвищий церковний сан у Київській митрополії, П.Могила не міг уникнути питання про взаємовідносини церковної та світської влади. На його думку, «статус священника» є вищим від королівської світської влади, оскільки лише церква володіє «душами людськими». Розкриваючи ідею верховенства православної церкви, український мислитель і церковний діяч зазначав, що хоча королівська влада і є важливою, ще важливішою є влада священницька, тому що вона від Бога. Найкращий правитель – це той сильний православний цар, який відданий православ'ю, вірі в Бога, від нього отримав владу і йому підзвітний. Таким чином, ціну духовного життя людей П.Могила бачив незрівнянно вищою від їх тілесного, матеріального життя. Разом з тим, його позиція на співвідношення двох форм влади (земної, королівської та Божої, духовної) була непослідовною. Звертаючи свій погляд до православної Московської держави, відомий полеміст обмежився лише тим, що радив цареві бути лояльним до православ'я, спілкуватися і звертати увагу на поради мудрих духовних наставників. Таким чином, фактично П.Могила відвів церкві роль радника, а не судді у духовних і світських справах. Варто зважити на те, що погляди П.Могили на зазначену вище проблему в цілому відповідали стану речей того часу. Ще з часів Київської Русі митрополити мали такий статус, про який говорив український мислитель [1, с. 111].

Видатних успіхів досяг Петро Могила у реформуванні православної церкви. За волею долі він виявився в Україні саме тоді, коли вирішувалась доля православ'я, а з ним і перспективи українського народу. Блискучий інтелектуал та церковний діяч, П.Могила своєчасно зрозумів тісний зв'язок модернізації освіти з реформуванням церкви. Не без підстав він вважав, що тільки реформована православна церква, забезпечена і представлена освіченими пастирями та богословами, здатна гідно конкурувати з католицизмом і вирішальним чином впливати на тогочасне українське суспільство. Скориставшись відносно спокійним становищем у країні після 1632 р., П.Могила починає конче необхідні реформи. Разом з групою освічених богословів він систематизував православні догми і обряди та підготував до друку перший православний Катехізис. Об'єднавши створену в 1615 р. Київську братську школу із школою, що діяла у Печерському монастирі, Петро Могила заклав підвалини Києво-Братської колегії, яка згодом стане одним з найпрестижніших навчальних закладів слов'янського світу – Києво-Могилянською академією. Цікаво, що навчання в цій православній школі перейняло передовий досвід єзуїтських колегій. Особливу увагу в колегії звертали на вивчення класичних дисциплін,

особливо латинської та польської мови. Грецькій мові, яка раніше була популярною у братських школах, вже не надавалося такого значення. Програма школи, заснованої Петром Могилою, орієнтувала на зближення традицій православ'я та католицького Заходу. Створивши Могилянську колегію і ввівши в ній найпереводіші на той час зразки навчання і виховання, П.Могила фактично подолав рівень братських шкіл і окреслив українському люду нові релігійні, освітні та культурні перспективи. За думкою І.Крип'якевича, відомого історика, Петро Могила не вів відкритої боротьби з братствами, але подолав їх вплив тим, що витворив освічене духовенство, яке взяло провід у церкві в свої руки. Так була усунена анархія в церковно-національному житті, той небезпечний стан, коли кожне братство само вирішувало різні релігійні чи організаційні питання. Могилянська церква усувала усі спірні чи сумнівні питання і натомість давала готові канонічні вирішення [2, с. 34-35].

Заклавши ключові духовно-світоглядні, ідеологічні та організаційні підвалини Києво-Могилянської академії, Петро Могила одночасно і створив усі необхідні підстави для швидкого зростання цього навчального закладу. Йому вдалося вибудувати заклад європейського рівня, в якому вивчалися науки, властиві університетам – література, світова історія, філософія, поетика, риторика та інші. Поряд з грецькою мовою вивчалась латина, а це відкривало шлях до інтелектуального спілкування з західним світом та його здобутками. Таким чином, академія поступово стала органічною частиною європейської освіти та освітніх закладів, будучи водночас передовою освітньою установою Східної Європи. Навчатися в ній стало престижною справою, про що свідчить величезна когорта її випускників – майбутніх відомих людей як в Україні, так і за її межами. Через 12 років після смерті Петра Могили, в 1659 р. цей навчальний заклад отримав офіційний статус на Великому Варшавському сеймі за присутності польського короля Яна Казимира. В подальшому у грудні 1670 р. права академії були підтверджені підписами короля Михала Корибута Вишневецького і гетьмана Михайла Ханенка і врешті царською грамотою Петра I від 26 вересня 1701 р. Ще за Петра Могили в академії працювали видатні інтелектуали того часу – І.Гізель, С.Косів, С.Почаський та інші. Ця традиція збереглася і надалі, і це також заслуга Петра Могили.

1. Муляр В.І. Політологія: навч. посібник / В.І.Муляр. – 4-те вид., перероб. і доп. – Житомир: ЖДТУ, 2014. – 336 с.

2. Феномен Петра Могили. Біографія. Діяльність. Позиція / В.Климов, А.Колодний, А.Жуковський та ін.; Інститут філософії НАН України; Відп. ред. В.Климов. – Київ: Дніпро, 1996. – 270 с.